

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

SPRÁVA

o opatreniach zameraných na podporu menej úspešných žiakov vo vzdelávaní v strednej odbornej škole

V rámci komplexných inšpekcií vykonaných v 8 SOŠ (7 škôl malo vyučovací jazyk slovenský, 1 slovenský a maďarský; z celkového počtu bolo 7 škôl štátnych a 1 súkromná) sa sledovali aj počty menej úspešných žiakov, príčiny ich neúspechu a opatrenia zamerané na ich podporu zo strany škôl.

Za menej úspešného žiaka vo vzdelávaní bol pri inšpekciách považovaný žiak, ktorého vzdelávacie výsledky nevytvárali predpoklad na úspešné zvládnutie obsahu vzdelávania, resp. nedosahoval učebné výsledky primerané svojim osobnostným a najmä schopnostným predpokladom.

Zdrojom získavania informácií boli rozhovory s vedúcimi pedagogickými zamestnancami, s ostatnými pedagogickými zamestnancami, so žiakmi, informácie z pedagogickej a ďalšej dokumentácie školy (triedne výkazy, katalógové listy, dokumentácia z komisionálnych skúšok, materiály z rokovania poradných orgánov riaditeľa) a z priameho pozorovania výchovno-vzdelávacieho procesu.

Z pohľadu eliminácie neúspechu žiakov vo vzdelávaní zohráva dôležitú úlohu vopred vypracovaný **systém včasného varovania** v prospech ohrozených skupín, zahŕňajúci vnútorné kontrolné a hodnotiace mechanizmy, orientované na analýzu výchovno-vzdelávacích výsledkov všetkých žiakov a poskytovanie podpory jednotlivcom z ohrozených skupín¹. **Vnútorný systém kontroly a hodnotenia** žiakov so zadefinovanými vlastnými spôsobmi, formami, postupmi a kritériami hodnotenia nebol vypracovaný v **62,50 %** (5 SOŠ) kontrolovaných škôl. Nevyhovujúcu úroveň vnútorného systému kontroly a hodnotenia mali z pohľadu ŠŠI 4 SOŠ, z nich v 2 (aj v dôsledku chýbajúceho vnútorného systému kontroly a hodnotenia) zaznamenali najvyšší evidovaný počet menej úspešných žiakov (18 %², resp. 11 %³).

Z vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov vyplynulo, že príčiny neprospievania žiakov analyzujú na zasadnutiach predmetových komisií a pedagogickej rady. V záznamoch zo zasadnutí predmetových komisií v niektorých školách síce konštatovali slabé výsledky žiakov, ale absentovala analýza príčin neúspechu, prijímanie adekvátnych opatrení a následná kontrola ich plnenia. **Činnosť metodických orgánov**, v kontexte riešenia výchovno-vzdelávacích otázok a problémov žiakov, bola len na formálnej úrovni. Zo zistení vyplýva, že výchovno-vzdelávacími otázkami a problémami žiakov sa metodické orgány zaoberali vážnejšie len v 1 škole (12,50 %). Úroveň vnútorného systému kontroly ovplyvňovala najmä **plánovaná kontrolná činnosť vedúcich zamestnancov** školy (s určenými oblasťami, metódami, formami kontroly a harmonogramom práce) vo vzťahu k pedagogickým zamestnancom, ktorá však až v **75 %** škôl nebola realizovaná systematicky. Len 2 školy (25 %) prijímali opatrenia k zisteným nedostatkom a kontrolovali ich plnenie. V niektorých školách bola zaznamenaná hospitačná činnosť predsedov PK, no hodnotiace kritériá v hospitačných záznamoch neboli orientované na učebnú činnosť žiaka, ale skôr na hodnotenie učiteľov (podobne ako v prípade hospitácií zo strany vedenia škôl). Takto

¹ Pozn. – menej úspešní žiaci vo vzdelávaní, žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP), z marginalizovaných rómskych skupín (MRK), so zdravotným znevýhodnením (ZZ) a žiaci s iným ako slovenským materinským jazykom

² SOŠ technická, Nová 5245/9, Piešťany

³ Stredná odborná škola, Jesenského 903, Tisovec

(formálne) vykonané hospitácie neboli efektívnym nástrojom na skvalitnenie výchovno-vzdelávacieho procesu. Zároveň deklarovaná úroveň vyučovania nekorešpondovala so zisteniami ŠŠI z vykonaných hospitácií v čase inšpekčného výkonu.

V dotazníku sa vedúci pedagogickí zamestnanci vyjadrili, že ako varovné signály vzdelávacích neúspechov u žiakov identifikovali najmä ich zvýšenú absenciu na vyučovaní, podozrenie zo záškoláctva, následné zhoršenie prospechu a zmeny v správaní. V týchto prípadoch boli o tom zákonní zástupcovia preukázateľne informovaní nielen prostredníctvom triednych aktívov, ale (podľa vyjadrení riaditeľov škôl) aj počas individuálnych stretnutí, doručených písomných oznamov, resp. prostredníctvom aplikácie elektronickej žiackej knižky. Ďalej sa vedúci pedagogickí zamestnanci v rozhovore vyjadrili, že ponúkali žiakom a ich zákonným zástupcom poradenskú službu (najmä rodičom menej úspešných žiakov, resp. žiakov so ZZ) prostredníctvom konzultačných hodín výchovného poradcu a pedagogických zamestnancov, ako aj prostredníctvom formálnych i neformálnych stretnutí s triednymi učiteľmi a vedením školy. Zo zistení vyplynulo, že väčšina uplatnených opatrení bola účinná iba čiastočne. Pri nedostatočnej analýze výsledkov nemohlo vedenie škôl zacieliť kontrolu na problémové javy, zovšeobecniť nedostatky, ktoré ich spôsobujú a prijímať účinné opatrenia na ich odstránenie.

V oblasti služieb školy preukázaný systém **výchovného poradenstva**, poskytovaný pri riešení vzdelávacích potrieb žiakov, nebol efektívny až v 87,50 % škôl. Z ich vyjadrení a analýz plánov práce pre daný školský rok síce vyplynulo, že výchovní poradcovia (v spolupráci s odbornými zamestnancami poradenských zariadení⁴) koordinovali proces integrácie žiakov, monitorovali adaptačný proces žiakov 1. ročníka a zabezpečovali základný monitoring vzťahov a sociálnej klímy v triednych kolektívoch, no zistenia z neho a ani žiadne prijaté opatrenia nevedeli preukázať. Optimálne nastavený systém predchádzania a riešenia individuálnych problémov žiakov (pri riešení osobnostných, vzdelávacích a sociálnych potrieb žiakov) zabezpečoval výchovný poradca len v 1 SOŠ⁵. V dotazníku zadanom žiakom vo všetkých hodnotených SOŠ, väčšina z nich (83,60 %) uviedla, že pri riešení osobných a školských problémov im výchovný poradca neposkytuje pomoc. Z ich vyjadrení zároveň vyplynulo, že túto pomoc nevyužívali, resp. nepovažovali ju za potrebnú. Odbornú pomoc, v podobe spolupráce školy a CPPPaP nevyužívali v 2 hodnotených školách (25 %) ⁶. Efektivitu systému poradenstva znižovala najmä nesystematická činnosť, založená nie na poradenstve, ale len na prevahe informatívnych a organizačných činností. Podľa vyjadrenia žiakov v dotazníku, štvrtina (26,88 %) z nich nevedela, kto je v škole výchovný poradca a k samotnému využívaniu služieb výchovného poradenstva pri riešení ich problémov sa vyjadril len veľmi nízky počet respondentov (16,40 %). Ak sa niektorí zúčastnili pohovoru, išlo hlavne o získanie informácií spojených s možnosťami ich ďalšieho štúdia. Výchovný poradca plnil hlavne úlohu kariérového poradenstva, v mnohých školách vykonávala obidve funkcie tá istá osoba.

Z vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov vyplýva, že externé **vzdelávanie v oblasti prevencie školského neúspechu** absolvovalo celkovo len 5 pedagogických zamestnancov zo všetkých hodnotených škôl. Riaditelia v rozhovore prevažne konštatovali, že školy neboli informované o ponuke vzdelávacích programov v danej oblasti a iné možnosti (vrátane samo-štúdia) ich pedagogickí zamestnanci nevyužívali. Interné vzdelávanie malo prevažne len neformálny charakter a medzi učiteľmi bolo realizované viac-menej sporadicky. Vzájomné odovzdávanie informácií z (prípadne) absolvovaných vzdelávacích aktivít bolo identifikované len v 1 škole (12,50 %).

⁴ Centrum pedagogicko-psychologickej prevencie a poradenstva (CPPPaP)

⁵ Stredná priemyselná škola Jozefa Murgaša, Hurbanova 6, Banská Bystrica

⁶ Stredná odborná škola obchodu a služieb, M. R. Štefánika 8, Krupina; Stredná priemyselná škola – Ipari Szaközépiskola, Petőfiho 2, Komárno

Menej úspešní žiaci 1. ročníka a opatrenia na podporu ich úspešnosti vo vzdelávaní

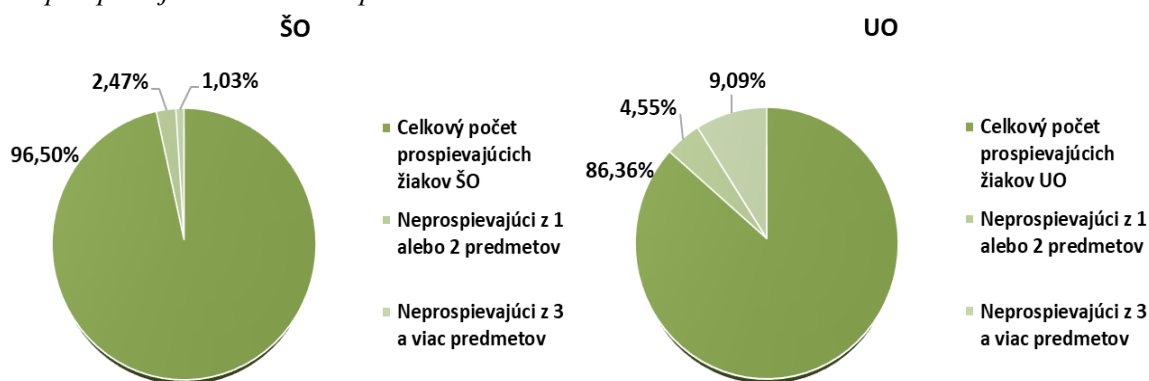
V školskom roku 2018/2019 evidovali hodnotené školy spolu **32** (5,4 % z celkového stavu žiakov v 1. ročníku) **menej úspešných žiakov 1. ročníka** (tabuľka č. 1), z nich 17 v študijnom odbore (ŠO) a 15 v učebnom odbore (UO).

Tabuľka č. 1 *Menej úspešní žiaci 1. ročníkov v členení podľa dĺžky vzdelávacieho programu a stupňa vzdelania*

Škola	Počet žiakov v 1. ročníku	Z nich počet menej úspešných žiakov	Počet žiakov neprospievajúcich z 1 alebo 2 predmetov	Počet žiakov neprospievajúcich z 3 a viac predmetov
Stredná priemyselná škola stavebná a geodetická, Drieňová 35, Bratislava (ŠO)	69	4	3	1
SOŠ technická, Nová 5245/9, Piešťany (UO – 2-ročné)	10	4	0	4
SOŠ technická, Nová 5245/9, Piešťany (UO – 3-ročné)	15	2	1	1
SOŠ technická, Nová 5245/9, Piešťany (ŠO)	0	0	0	0
SOŠ obchodu a služieb, Piešťanská 2262/80, Nové Mesto nad Váhom (UO – 2-ročné)	18	4	0	4
SOŠ obchodu a služieb, Piešťanská 2262/80, Nové Mesto nad Váhom (UO – 3-ročné)	36	3	2	1
SOŠ obchodu a služieb, Piešťanská 2262/80, Nové Mesto nad Váhom (ŠO)	52	2	2	0
Stredná priemyselná škola strojnícka a elektrotechnická, Petófiho 2, Komárno (ŠO)	137	1	0	1
Stredná priemyselná škola Jozefa Murgaša, Hurbanova 6, Banská Bystrica (ŠO)	156	6	4	2
SOŠ, Jesenského 903, Tisovec (ŠO)	37	2	1	1
Súkromná hotelová akadémia, Drieňová 12, Banská Štiavnica (ŠO)	9	0	0	0
SOŠ obchodu a služieb, M. R. Štefánika 8, Krupina (UO – 2-ročné)	11	0	0	0
SOŠ obchodu a služieb, M. R. Štefánika 8, Krupina (UO – 3-ročné)	20	2	2	0
SOŠ obchodu a služieb, M. R. Štefánika 8, Krupina (ŠO)	25	2	2	0
Spolu	595	32	17	15

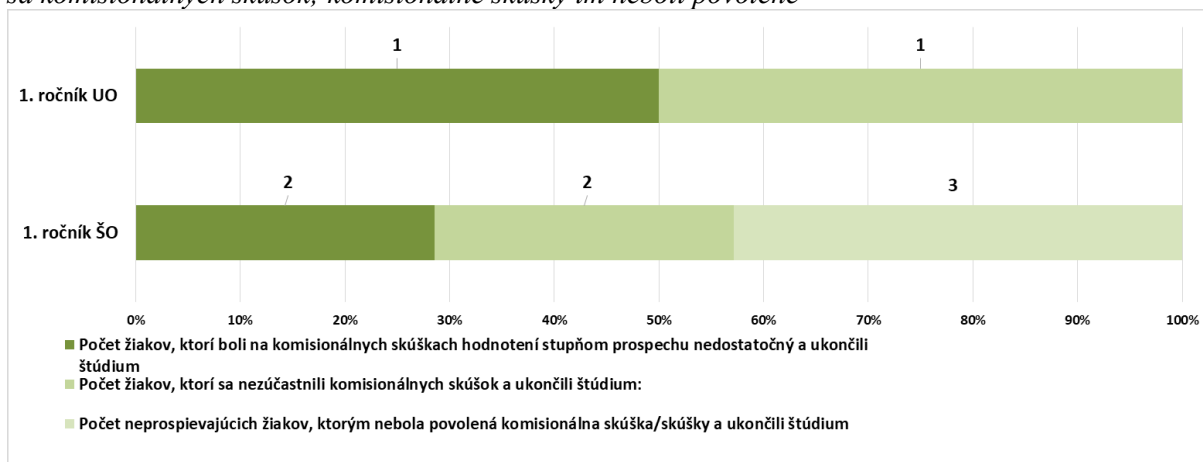
Celkový počet žiakov 1. ročníka bol **595** (z toho 485 v ŠO a 110 v UO). O opakovanie ročníka požiadalo spolu 6 žiakov (18,8 % - z toho 2 v ŠO a 4 v UO z evidovaných menej úspešných žiakov). Z uvedeného počtu menej úspešných žiakov ich bolo neprospievajúcich z 1 alebo 2 predmetov 17 (53,1 % z evidovaných menej úspešných žiakov). Z 3 a viac predmetov neprospievalo 15 (46,88 % z evidovaných menej úspešných žiakov) žiakov (graf č. 1).

Graf č. 1 Podiel prospievajúcich, neprospievajúcich žiakov 1. ročníka z 1 alebo 2 predmetov a neprospievajúcich z 3 a viac predmetov v ŠO a v UO

Podľa vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov bol najväčší počet menej úspešných žiakov vykazovaný prevažne vo všeobecno-vzdelávacích predmetoch⁷. Z odborných predmetov⁸ neprospievali žiaci v 6 hodnotených SOŠ. Vykonať komisionálne skúšky malo povolené 17 (53,13 %⁹) žiakov (z nich bolo 12 v ŠO a 5 v UO), no úspešne ich vykonali len 11 (8 v ŠO a 3 v UO), čo z celkového počtu 17 žiakov predstavuje podiel 64,71 %. Na komisionálnych skúškach neboli úspešní (graf č. 2) a následne sa rozhodli ukončiť štúdium 3 žiaci (2 v ŠO a 1 v UO) a rovnaký počet žiakov (2 v ŠO a 1 v UO) sa na skúšky nedostavil (a zároveň ukončil štúdium v danom odbore).

Graf č. 2 Prehľad o počte žiakov 1. ročníka v ŠO a v UO, ktorí ukončili štúdium z rôznych dôvodov – na komisionálnych skúškach boli hodnotení stupňom prospechu nedostatočný; neúčastnili sa komisionálnych skúšok; komisionálne skúšky im neboli povolené

Vedúci pedagogickí zamestnanci považovali počet menej úspešných žiakov v 1. ročníku prevažne za primeraný (v 2 školách dokonca za nízky) nielen vo vzťahu k celkovému počtu prijatých žiakov, ale aj v súvislosti s ich pohľadom na optimálne stanovené kritériá prijímania žiakov na štúdium v danom odbore. Z týchto dôvodov nepokladali za potrebné prijímať opatrenia vedúce k podpore menej úspešných žiakov a k eliminácii ich počtu. Za nedostatočnú možno považovať aj nepatrnú snahu škôl pri adaptačnom procese žiakov

⁷ anglický jazyk, matematika, chémia

⁸ elektrotechnika, programovanie, technické merania, strojárka technológia, strojárka výroba, potravinárska chémia, automobily

⁹ Pozn. – z počtu 32 žiakov, ktorí boli menej úspešní v 1 alebo 2 predmetoch

1. ročníka, jednou z príčin neúspechu týchto žiakov vo vzdelávaní je aj nedostatočné zvládnutie prechodu na vyšší stupeň vzdelávania.

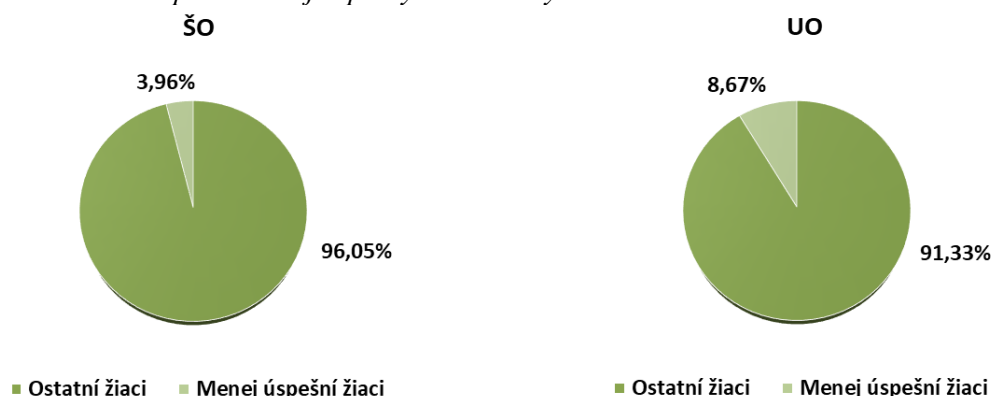
Menej úspešní žiaci vo vyšších ročníkoch a opatrenia na podporu ich úspešnosti vo vzdelávaní

Tabuľka č. 2 *Menej úspešní žiaci vo vyšších ročníkoch*

Škola	Počet žiakov vzdelávajúcich sa vo vyšších ročníkoch	Z nich počet menej úspešných žiakov	Počet žiakov neprosp. z 1 alebo 2 predmetov	Počet žiakov neprosp. z 3 a viac predmetov
Stredná priemyselná škola stavebná a geodetická, Drieňová 35, Bratislava (ŠO)	226	7	7	0
SOŠ technická, Nová 5245/9, Piešťany (UO – 2-ročné)	0	0	0	0
SOŠ technická, Nová 5245/9, Piešťany (UO – 3-ročné)	38	9	8	1
SOŠ technická, Nová 5245/9, Piešťany (ŠO)	49	9	6	3
SOŠ obchodu a služieb, Piešťanská 2262/80, Nové Mesto nad Váhom (UO – 2-ročné)	7	0	0	0
SOŠ obchodu a služieb, Piešťanská 2262/80, Nové Mesto nad Váhom (UO – 3-ročné)	96	6	5	1
SOŠ obchodu a služieb, Piešťanská 2262/80, Nové Mesto nad Váhom (ŠO)	158	9	8	1
Stredná priemyselná škola strojnícka a elektrotechnická, Petófiho 2, Komárno (ŠO)	405	8	7	1
Stredná priemyselná škola Jozefa Murgaša, Hurbanova 6, Banská Bystrica (ŠO)	497	12	10	2
SOŠ, Jesenského 903, Tisovec (ŠO)	113	14	7	7
Súkromná hotelová akadémia, Drieňová 12, Banská Štiavnica (ŠO)	73	0	0	0
SOŠ obchodu a služieb, M. R. Štefánika 8, Krupina (UO – 2-ročné)	5	0	0	0
SOŠ obchodu a služieb, M. R. Štefánika 8, Krupina (UO – 3-ročné)	50	2	2	0
SOŠ obchodu a služieb, M. R. Štefánika 8, Krupina (ŠO)	44	3	3	0
Spolu	1 761	79	63	16

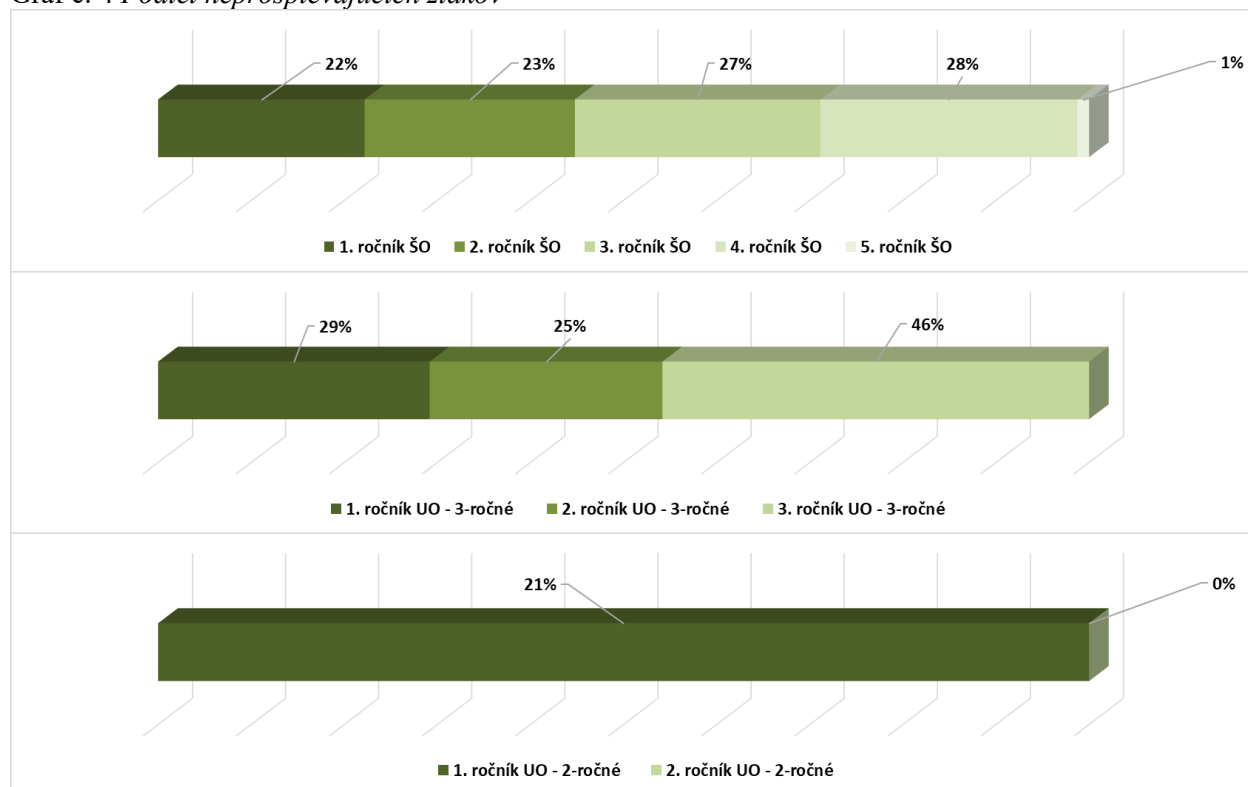
Z celkového počtu **1 761 žiakov** (z nich bolo 1 565 v ŠO a 196 v UO) vzdelávajúcich sa vo vyšších ročníkoch bolo **79** (4,49 %) menej úspešných (tabuľka č. 2), pričom 62 z nich sa vzdelávalo v ŠO a 17 v UO (graf č. 3).

Graf č. 3 Pomerné zastúpenie menej úspešných žiakov vyšších ročníkov v ŠO a UO

Z 1 alebo 2 predmetov neprospievalo v školskom roku 2018/2019 spolu 63 žiakov (48 v ŠO a 15 v UO) a z 3 resp. viac predmetov 16 žiakov (14 v ŠO a 2 v UO) (graf č. 4).

Graf č. 4 Podiel neprospievajúcich žiakov

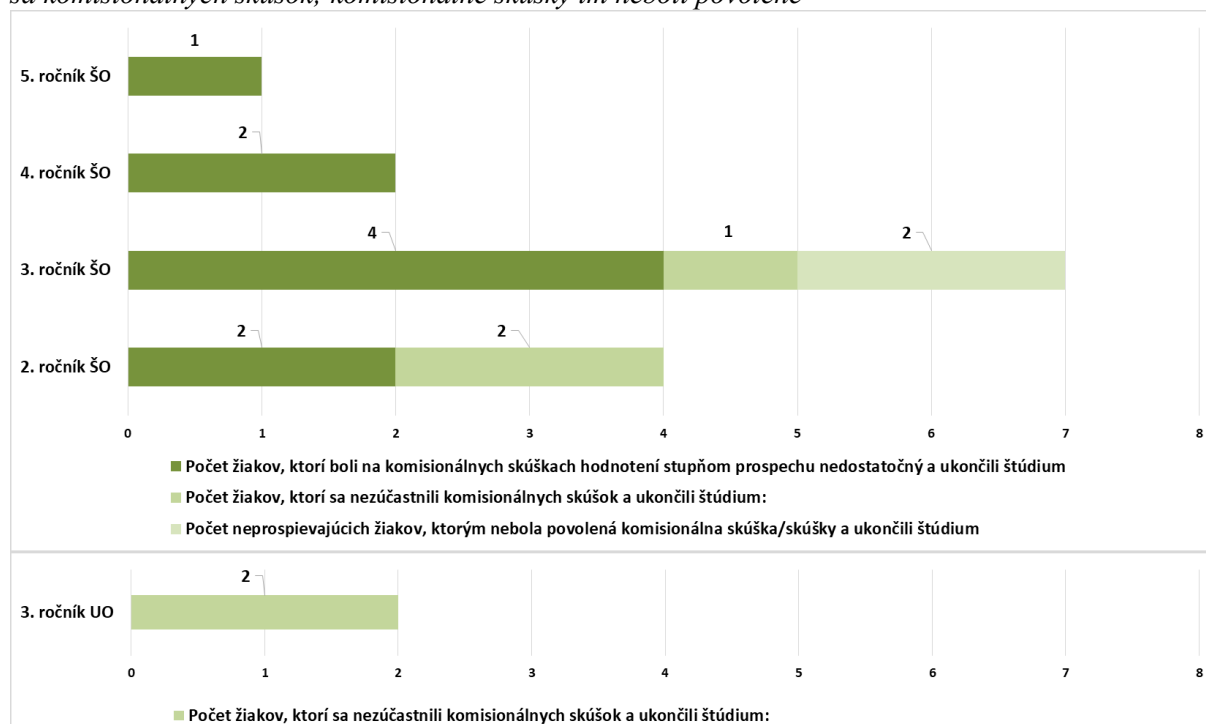
Z grafu je zjavné, že podiel neprospievajúcich žiakov v ŠO vo vyšších ročníkoch postupne narastá, v niektorých subjektoch¹⁰ je najväčší podiel práve v 4. ročníku. V prípade UO (3-ročné) ide dokonca takmer až o 2-násobný nárast. Z toho vyplýva, že v priebehu štúdia sa školám nijako zvlášť nepodarilo pomôcť menej úspešným žiakom. Podľa vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov, najviac žiakov neprospeľo opäť zo všeobecnovzdelávacích predmetov¹¹. V 4 školách sa len minimálne zvýšila aj miera školského neúspechu v niektorom z odborných teoretických predmetov. Komisionálne skúšky boli povolené 62 žiakom, z nich bolo 48 úspešných, 9 boli na komisionálnych skúškach hodnotení stupňom prospechu nedostatočný a spolu s 5 žiakmi, ktorí sa skúšok nezúčastnili,

¹⁰ SOŠ technická, Nová 5245/9, Piešťany; SOŠ, Jesenského 903, Tisovec

¹¹ matematika, chémia, slovenský jazyk a literatúra, anglický jazyk

ukončili štúdium v danom odbore (graf č. 5). Z dôvodu školského neúspechu zanechalo štúdium celkovo 23 (13,06 %) žiakov vyšších ročníkov. Maturitnú skúšku nevykonalo úspešne 13 žiakov, z nich 1 v minulosti neprospieval aj v nižších ročníkoch. Záverečnú skúšku nevykonalo úspešne 7 žiakov vzdelávajúcich sa v UO.

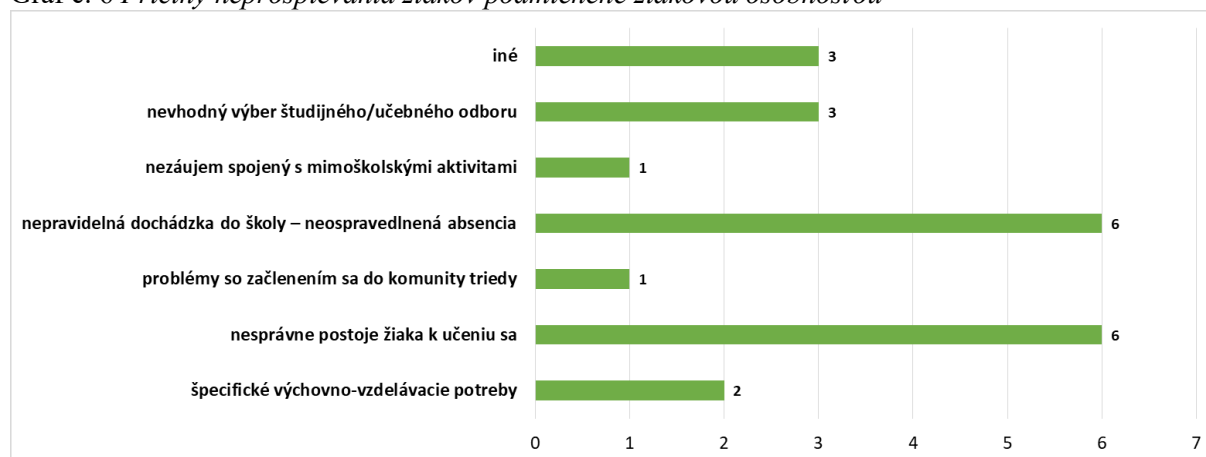
Graf. č. 5 *Prehľad o počte žiakov vo vyšších ročníkoch v ŠO a v UO, ktorí ukončili štúdium z rôznych dôvodov – na komisionálnych skúškach boli hodnotení stupňom prospechu nedostatočný; nezúčastnili sa komisionálnych skúšok; komisionálne skúšky im neboli povolené*

Opatrenia na podporu menej úspešných žiakov z pohľadu vedúcich pedagogických zamestnancov hodnotených subjektov

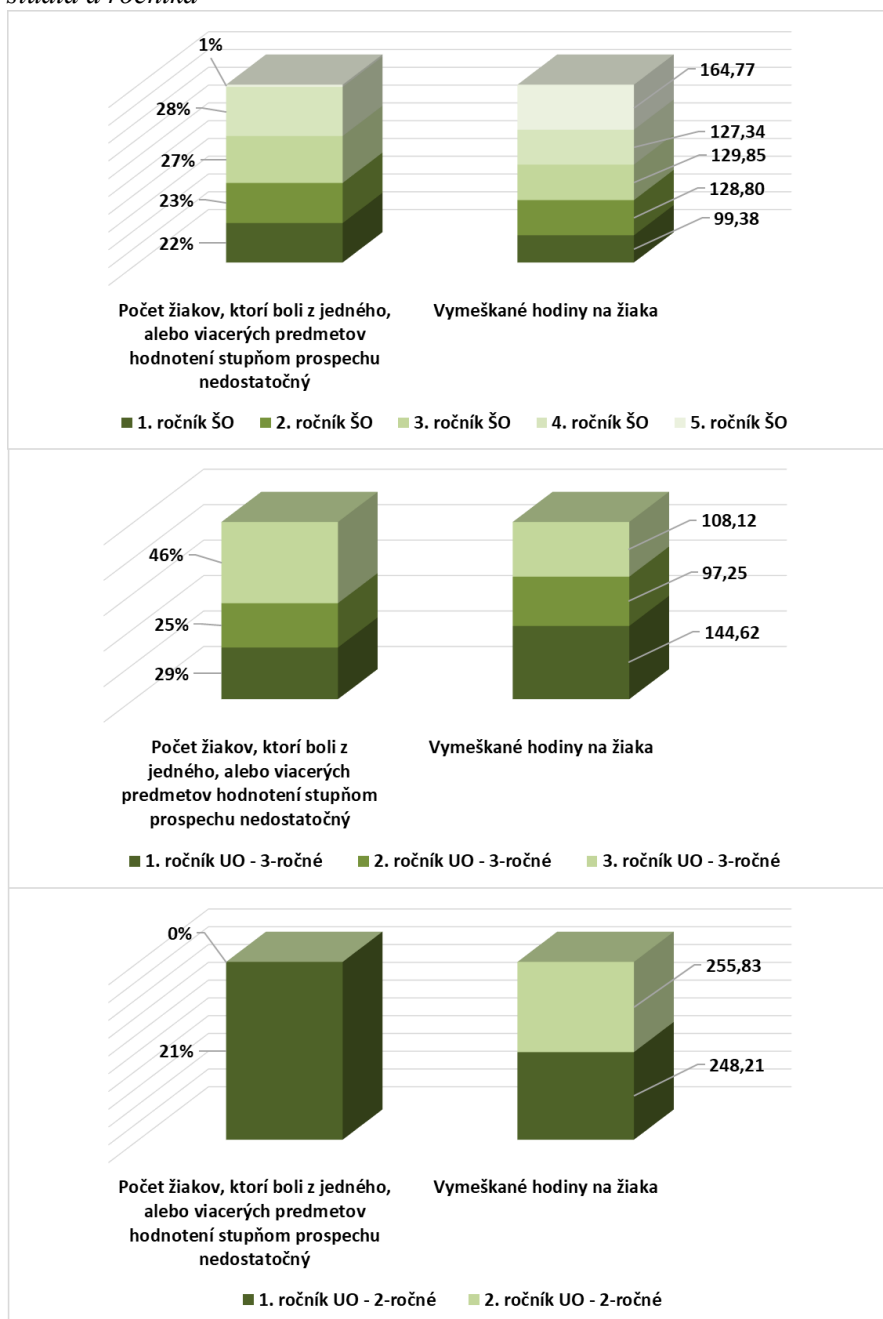
Za príčiny neúspechu žiakov **1. ročníkov** spôsobenými **žiakovou osobnosťou** (graf č. 6) identifikovali riaditelia škôl najmä nesprávny postoj žiakov k učeniu, problémy v procese začlenenia sa do komunity triedy a školy, ale aj nesplnené očakávania vo zvolenom odbore štúdia (spojené s nezvládaním jeho náročnosti), či nepravidelnú dochádzku žiakov do školy.

Graf č. 6 *Príčiny neprospievania žiakov podmienené žiakovou osobnosťou*

K pretrvávajúcim dôvodom neúspechov podmienených žiakovou osobnosťou patrili podľa vedúcich pedagogických zamestnancov aj **vo vyšších ročníkoch** nezáujem o vzdelávanie, nesústredenosť na vyučovaní, nezvládanie zvýšených nárokov na štúdium, ľahostajný prístup k príprave na vyučovanie a nepravidelná dochádzka na vyučovanie spojená s vysokým počtom nielen neospravedlnených¹², ale aj ospravedlnených hodín¹³. Analýzou vymeškaných hodín v porovnaní s dĺžkou štúdia a ročníkom sa však nepotvrdila závislosť medzi počtom menej úspešných žiakov a priemerným počtom vymeškaných hodín (graf č. 7).

Graf č. 7 Porovnanie podielu neprospievajúcich a počtu vymeškaných hodín na žiaka podľa dĺžky štúdia a ročníka

¹² Žiaci vyšších ročníkov vymeškali v školskom roku 2018/219 spolu 6 290 neospravedlnených hodín

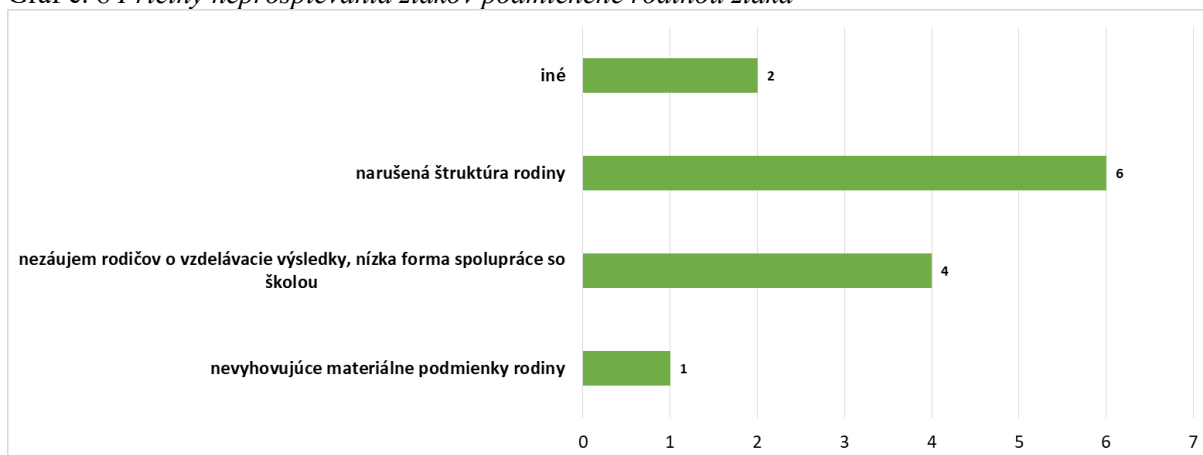
¹³ 218 199 ospravedlnených hodín

Ďalšou príčinou neprospievania žiakov vo vyšších ročníkoch bola, podľa vyjadrení riaditeľov škôl, brigádnická činnosť žiakov, ktorí si takýmto spôsobom popri škole zabezpečovali ekonomickú sebestačnosť.

Medzi príčiny neprospievania žiakov podmienenými **rodinou žiaka** (jeho sociálnym zázemím) riaditelia škôl uviedli (graf č. 8) narušenú štruktúru rodiny, ale aj nezáujem zákonných zástupcov o vzdelávacie výsledky, nízku formu vzájomnej spolupráce (rodiny a školy) z dôvodu ich pracovnej zaneprázdnenosti a vyčerpanosti a v 1 prípade aj materiálne problémy vyplývajúce z nedostatočného finančného zabezpečenia rodiny. Vo vyšších ročníkoch boli príčiny podmienené rodinou identické ako u žiakov 1. ročníka.

Graf č. 8 Príčiny neprospievania žiakov podmienené rodinou žiaka

Z príčin podmienených **školou** (graf č. 9) označili riaditelia škôl najmä požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov v závislosti od zvoleného typu strednej školy, ale aj výberom príslušného odboru. V 1 SOŠ¹⁴ považovali za jednu z príčin neúspešnosti žiakov i nedostatok aktuálnych učebníc pre odborné predmety, potrebné najmä pri domácej príprave na vyučovanie. Niektorí žiaci (v kontexte argumentácie dôvodov prečo neprospievajú z niektorých predmetov) priznali, že mali problém prispôbiť sa podmienkam pri učení v školskom internáte, či ťažkosti spojené s dostupnosťou školy (a s tým spojené problémy ako je skoré vstávanie či zlyhávajúce prímestskej a mestskej dopravy).

Graf č. 9 Príčiny neprospievania žiakov podmienené školou

¹⁴ Stredná priemyselná škola Jozefa Murgaša, Hurbanova 6, Banská Bystrica

K účinným opatreniam na podporu menej úspešných žiakov patrili (podľa vyjadrení riaditeľov škôl) v niektorých subjektoch najmä osobné stretnutia vyučujúcich pedagógov/triednych učiteľov so zákonnými zástupcami, ale aj (podľa vyjadrení viac ako polovice žiakov – 63,33 %) forma rovesníckeho doučovania. V ojedinelých prípadoch (keď učitelia avizovali prospechové problémy určitých žiakov) sa na vyučovacích hodinách zúčastňoval aj špeciálny pedagóg, ktorý priamo so žiakmi pracoval. Pedagogickí zamestnanci považujú tento prístup nielen za pozitívnu skúsenosť, ale aj za účinný nástroj pri pomoci žiakom s problémami v procese učenia sa. Medzi ďalšie frekventované opatrenia uvádzali riaditelia SOŠ najmä individuálny prístup zo strany pedagógov s dôrazom na podporu ich sebavedomia, cieľavedomé podporovanie motivujúcich sociálnych vzťahov v triede, komunikáciu so zákonnými zástupcami žiakov (aj na úrovni individuálnych konzultácií s výchovným poradcom), sústavné diagnostické pozorovanie zo strany výchovných poradcov a odborných zamestnancov (čo však bolo identifikované len v ojedinelých prípadoch), zapájanie žiakov do mimoškolských aktivít a v niektorých subjektoch aj motivačné štipendium. Z rozhovorov so žiakmi však vyplynulo, že ich vyjadrenia na uvedené prijaté opatrenia sa (v porovnaní s vyjadreniami vedenia škôl) výrazne líšili. Možno zároveň konštatovať, že ich výpovede korešpondovali v mnohých aspektoch so zisteniami ŠŠI. Individuálny prístup k žiakom, optimalizovanie učebnej záťaže s ohľadom na individuálne schopnosti a potreby žiaka neboli zo strany pedagógov uplatnené takmer na polovici (46,44 %) sledovaných hodín teoretického vyučovania (44,13 % v ŠO a 58,33 % v UO).

Na otázku, akým spôsobom je v škole verifikovaná účinnosť prijatých opatrení, niektorí vedúci pedagogickí zamestnanci odpovedali, že ich účinnosť overujú prostredníctvom metodických orgánov, no nevedeli uviesť konkrétne postupy ani výsledky overovania. V protiklade s deklarovanými opatreniami sa potvrdilo, že niektoré hodnotené subjekty overovali účinnosť prijatých opatrení len na základe nepravidelného monitorovania učebných výsledkov žiakov, a aj to len prostredníctvom triednych učiteľov. V tomto kontexte riaditelia škôl priznali, že síce disponovali údajmi o vzdelávacích výsledkoch žiakov, tie však mali prevažne len štatistický charakter. Dôsledná kvalitatívna analýza priebežných vzdelávacích výsledkov žiakov, v nadväznosti na prijímané opatrenia a kontrolu ich efektívnosti, však v komplexnej podobe absentovala.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že zlepšenie v oblasti eliminácie počtu menej úspešných žiakov si vyžaduje zo strany metodických orgánov prijímanie takých opatrení, ktoré sa (aj s pomocou odborných pedagogických zamestnancov) zamerajú najmä na uplatňovanie efektívnych metód na vyučovaní, spojených s podporou aktívneho učenia sa žiakov vo vzťahu k ich individuálnym výchovno-vzdelávacím potrebám a podpore záujmu o zvolený odbor štúdia.

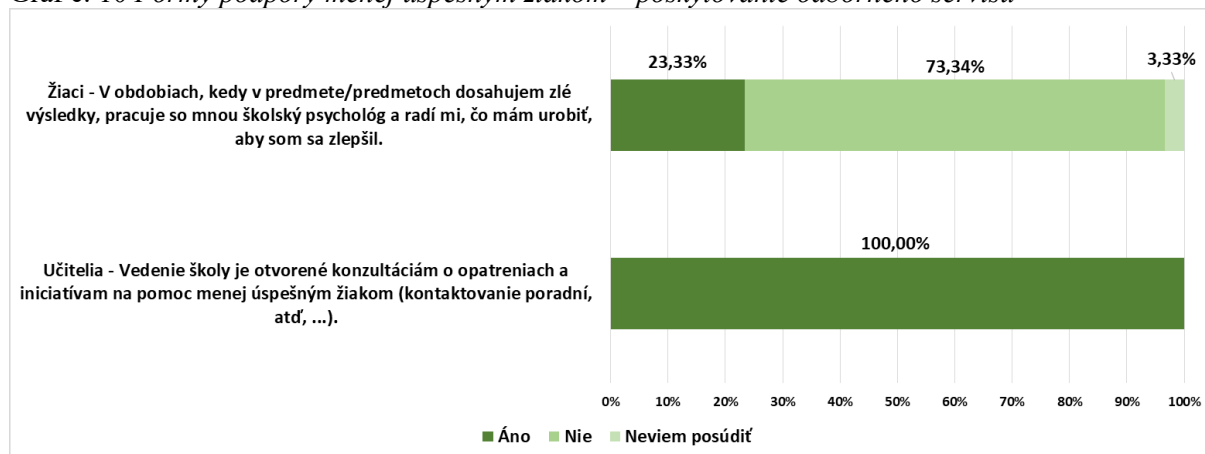
Vyhodnotenie rozhovorov s menej úspešnými žiakmi a dotazníkov zadaných pedagogickým zamestnancom

Prostredníctvom *dotazníkov* (pedagógovia) a *riadeného rozhovoru* (žiaci) ŠŠI zisťovala stav v súvislosti s formami podpory menej úspešných žiakov zo strany hodnotených subjektov. Dotazníkového zisťovania sa zúčastnilo **26** respondentov z radov pedagogických zamestnancov, ktorí vo svojich predmetoch evidovali menej úspešných žiakov. Riadené rozhovory boli vedené s **30** menej úspešnými žiakmi, ktorí v školskom roku 2018/2019 buď v jeho závere úspešne vykonali komisionálne skúšky, alebo opakovali ročník.

Všetci pedagogickí zamestnanci v dotazníku uviedli, že vedenie školy im *vytvára priestor a podporuje ich v spolupráci s odbornými zamestnancami pri tvorbe stratégií na pomoc*

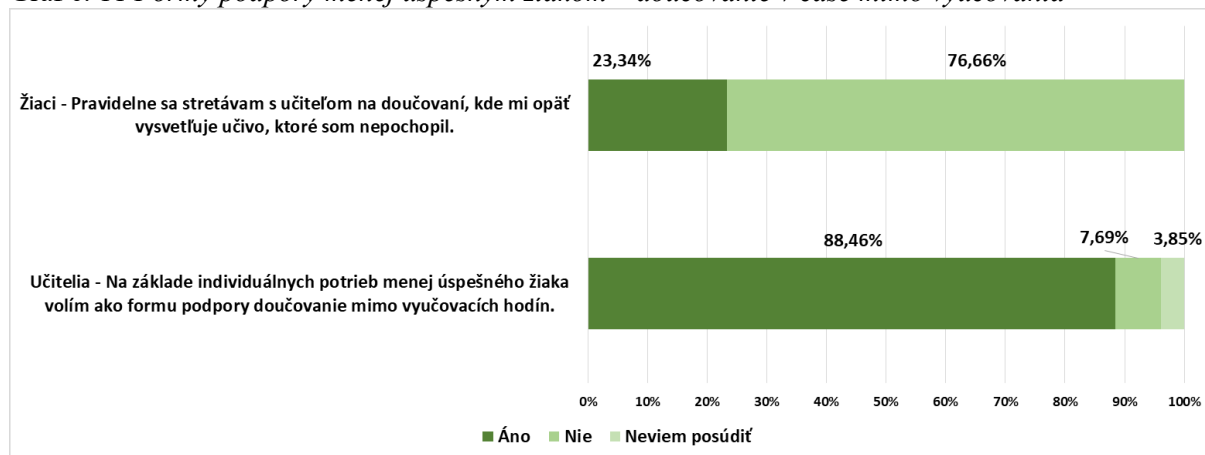
menej úspešným žiakom (graf č. 10). Vyjadrenia žiakov však boli v analogickom výroku¹⁵ v rozpore s odpoveďami ich učiteľov. Takmer $\frac{3}{4}$ (73,34 %) z nich sa na výrok o spolupráci so školským psychológom vyjadrili negatívne, čím poukázali na to, že tento druh pomoci je v hodnotených školách skôr ojedinelou záležitosťou.

Graf č. 10 *Formy podpory menej úspešným žiakom – poskytovanie odborného servisu*

Disproporcia medzi vyjadreniami pedagógov a žiakov bola nameraná aj v súvislosti s nasledujúcou dvojicou analogických výrokov (graf č. 11). Až 88,46 % učiteľov v dotazníku uviedlo, že poskytujú žiakom **možnosť doučovania**, stotožnilo sa s tým len 23,34 % žiakov. Niektorí priznali, že túto možnosť síce vyučujúci ponúkali, no oni ju (z ďalších nešpecifikovaných dôvodov) nevyužívali. Podľa ich vyjadrení im viac vyhovovala možnosť rovesníckeho učenia, prípadne individuálna komunikácia s pedagógmi priamo počas vyučovania.

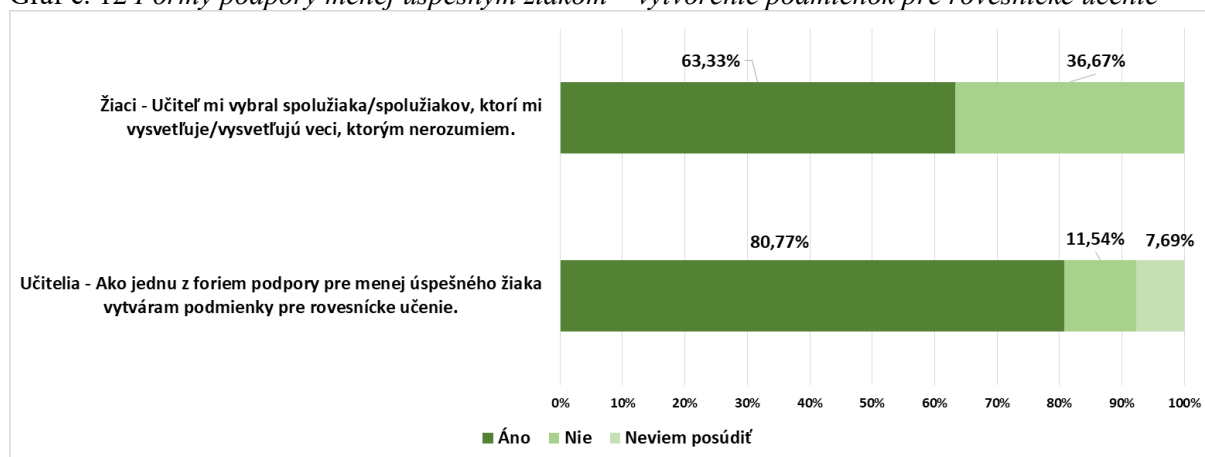
Graf č. 11 *Formy podpory menej úspešným žiakom – doučovanie v čase mimo vyučovania*

80,77 % učiteľov uviedlo, že podporovalo **rovesnícke učenie** (graf č.12). Viac ako tretina žiakov (36,67 %) túto formu pomoci nepotvrdila, ale 63 % z nich sa vyjadrilo, že takúto pomoc využívalo (v porovnaní s minulým školským rokom je to dvakrát viac).

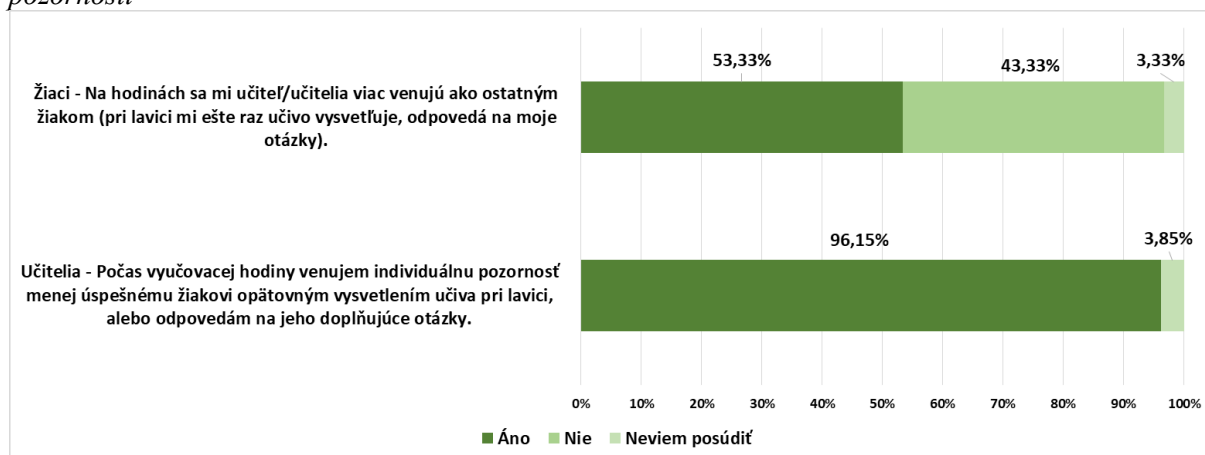
¹⁵ Celé znenie otázky: „V obdobiach, kedy v predmete/predmetoch dosahujem zlé výsledky, pracuje so mnou školský psychológ a radí mi, čo mám urobiť, aby som sa zlepšil.“

Graf č. 12 *Formy podpory menej úspešným žiakom – vytvorenie podmienok pre rovesnícke učenie*

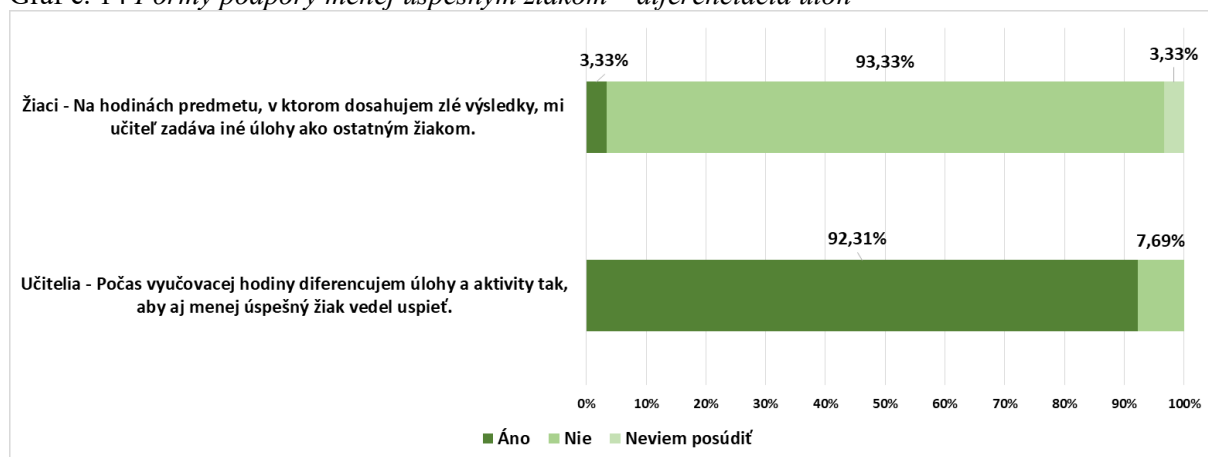
Pedagogickí zamestnanci deklarovali, že ako podporný stimul pri práci s menej úspešnými žiakmi využívali najmä **individuálny prístup** (96,15 %). V porovnaní s učiteľmi sa však s týmto názorom stotožnila len polovica (53,33 %) opýtaných žiakov (graf č. 13).

Graf č. 13 *Formy podpory menej úspešným žiakom – individuálny prístup, venovanie zvýšenej pozornosti*

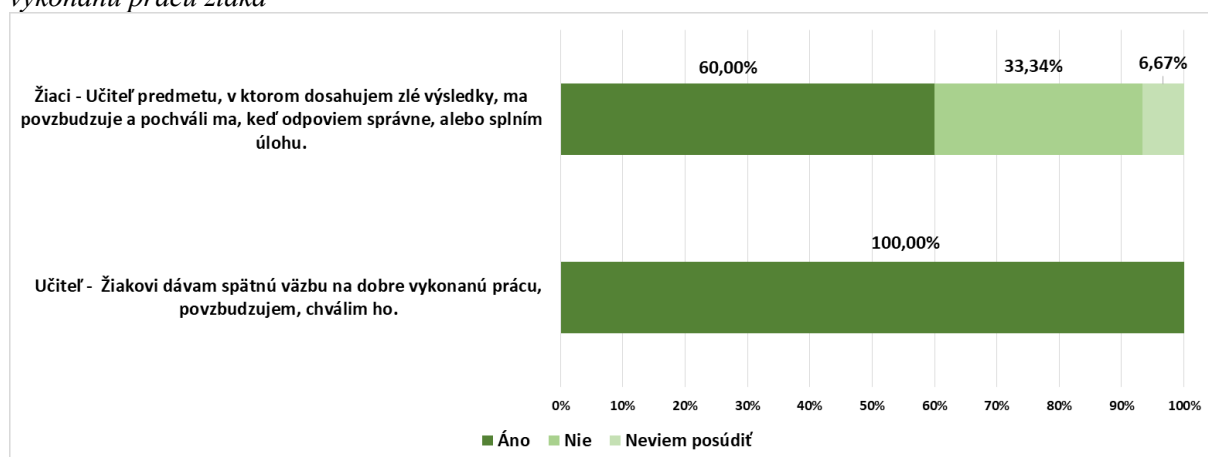
Takmer všetci pedagogickí zamestnanci sa v dotazníku vyjadrili, že **diferencovali úlohy a aktivity** na hodinách tak, aby menej úspešný žiak vedel uspieť (92,31 %). V tomto porovnaní vznikol takmer 89 %-ný rozdiel, pretože len 3,33 % žiackych respondentov uviedlo, že im na hodinách predmetu, v ktorom dosahujú zlé výsledky, zadávali ich pedagógovia individuálne upravené úlohy, ktoré sa líšili od zadania určených ostatným žiakom (graf č. 14).

Graf č. 14 *Formy podpory menej úspešným žiakom – diferenciácia úloh*

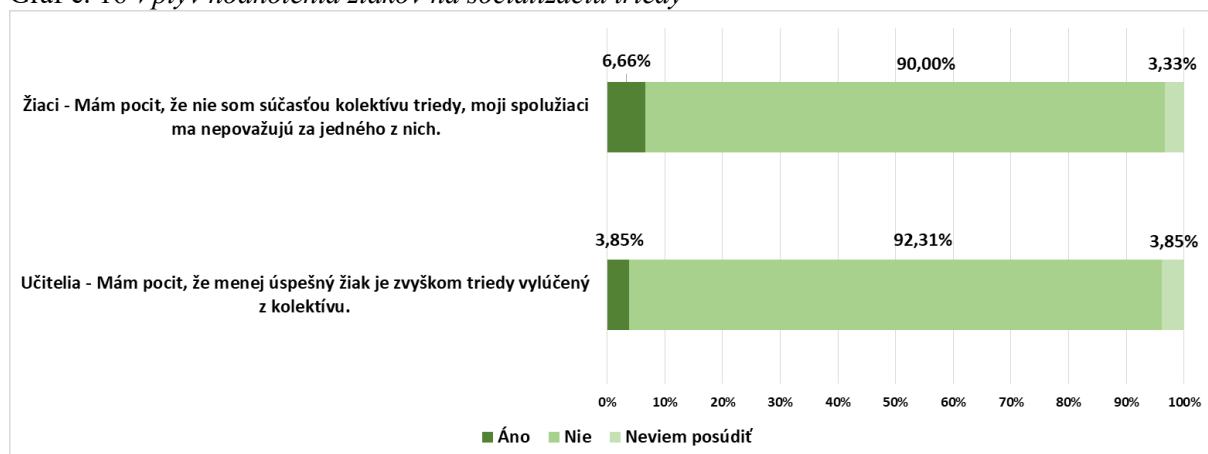
Z vyjadrení učiteľov o *odovzdávaní pozitívnej spätnej väzby na dobre vykonanú prácu* (graf č. 15) vyplynulo, že všetci pedagógovia (100 %) povzbudzujú menej úspešných žiakov, s čím sa však tretina žiakov (33,34 %) vo svojich vyjadreniach nestotožnila.

Graf č. 15 *Formy podpory menej úspešným žiakom – odovzdávanie pozitívnej spätnej väzby na dobre vykonanú prácu žiaka*

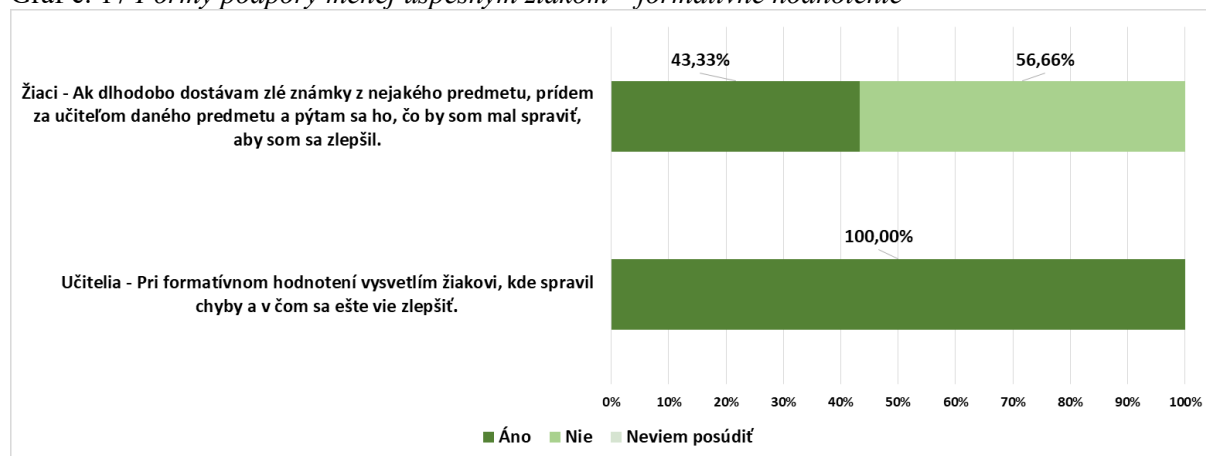
K výroku, či *sú menej úspešní žiaci vylučovaní z kolektívu triedy*, sa učitelia i žiaci vyjadrili takmer zhodne, pedagogickí zamestnanci (92,31 %) a aj 90 % menej úspešných žiakov s výrokom nesúhlasilo (graf č. 16).

Graf č. 16 *Vplyv hodnotenia žiakov na socializáciu triedy*

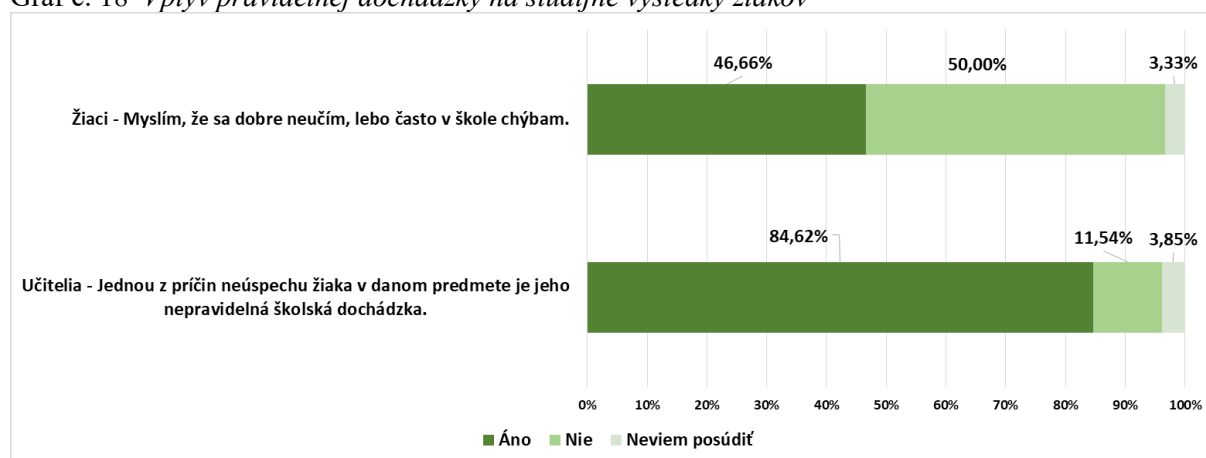
Viac ako polovica (56,66 %) žiackych respondentov sa vyjadrila (graf č. 17), že **nevyužila možnosť ísť za učiteľom s cieľom zistiť informácie o možnostiach zlepšenia sa** v predmete, v ktorom neprospeievali, prípadne to nepovažovala za účinný spôsob vedúci k zmene svojich učebných výsledkov, čo bolo v protiklade s absolútne pozitívnym vyjadrením všetkých (100 %) učiteľov.

Graf č. 17 *Formy podpory menej úspešným žiakom – formatívne hodnotenie*

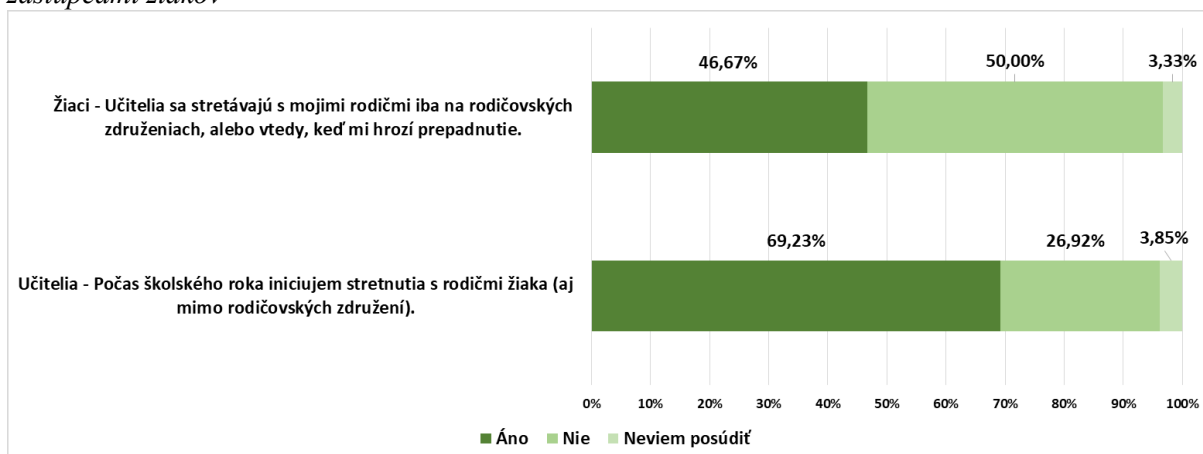
Za dôležitú príčinu neúspechu žiakov v jednotlivých predmetoch považovalo 84,62 % pedagógov ich **nepravidelnú školskú dochádzku** (graf č. 18), s čím súhlasila len menej ako polovica (46,66 %) žiackych respondentov.

Graf č. 18 *Vplyv pravidelnej dochádzky na študijné výsledky žiakov*

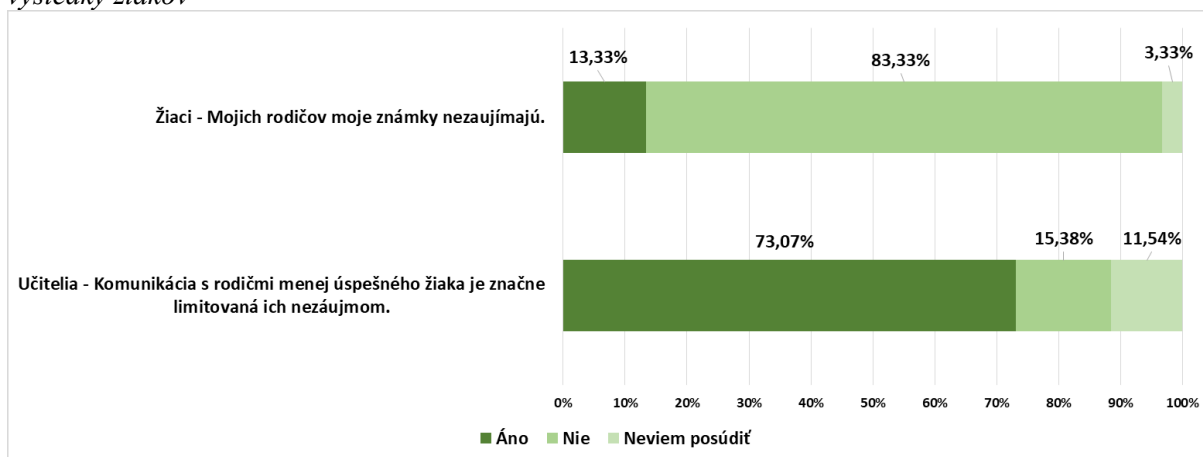
Jedným z účinných opatrení pri eliminácii počtu menej úspešných žiakov sa podľa vyjadrení riaditeľov škôl javila korektná spolupráca školy a zákonných zástupcov žiakov. S tvrdením, podľa ktorého **pedagógovia iniciujú stretnutia s rodičmi menej úspešných žiakov aj mimo rodičovských združení**, sa stotožnilo 69,23 % z nich (graf č. 19). S vyjadrením však súhlasila iba polovica žiakov (50 %) a takmer polovica (46,67 %) z nich si myslí opak, t. j. že rodičia sa majú možnosť stretnúť s učiteľmi iba počas konania rodičovských združení.

Graf č. 19 *Formy podpory menej úspešným žiakom – stav spolupráce medzi školami a zákonnými zástupcami žiakov*

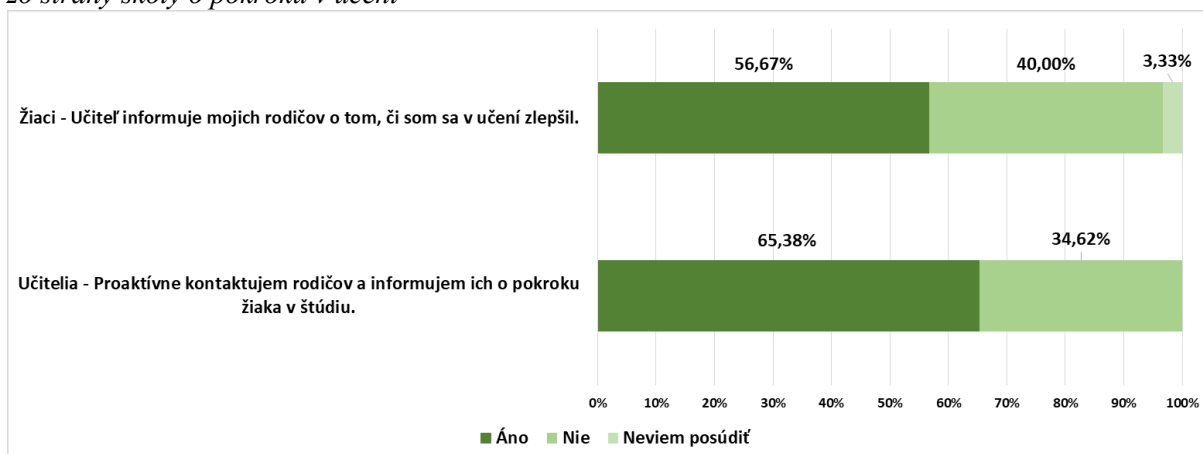
Podľa väčšiny učiteľov (73,07 %) je **komunikácia s rodičmi v mnohých prípadoch limitovaná ich nezáujmom o študijné výsledky žiakov**, s čím však 83,33 % žiakov nesúhlasilo (graf č. 20).

Graf č. 20 *Formy podpory menej úspešným žiakom – záujem zákonných zástupcov žiakov o študijné výsledky žiakov*

Nižší rozdiel medzi učiteľmi a žiakmi bol zistený v postoji k výroku o **informovaní zákonných zástupcov zo strany pedagógov o tom, či sa ich deti zlepšili v učení** (graf č. 21). S výrokom súhlasilo 56,67 % žiakov a 65,38 % učiteľov. Z vyjadrení pedagógov a riaditeľov škôl vyplynulo, že záujem zo strany rodičov o výchovno-vzdelávacie výsledky svojich detí zaznamenali viac v študijných odboroch. V učebných odboroch bol kontakt so zákonnými zástupcami len sporadický a prebiehal najmä vtedy, keď už hrozilo prepadnutie, prípadne pri uložení výchovných opatrení.

Graf č. 21 *Formy podpory menej úspešným žiakom – informovanie zákonných zástupcov žiakov zo strany školy o pokroku v učení*

Z vyjadrení pedagógov celkovo vyplynulo, že žiakov na vyučovacích hodinách podporujú prostredníctvom individuálneho prístupu, čo sa však na sledovaných hodinách reálne nepotvrdilo (individuálny prístup bol zo strany ŠŠI pozorovaný v ŠO na polovici sledovaných hodín – 55,87 % a v UO len na 41,67 % hodín). Za ďalšie dôležité opatrenia pri práci s menej úspešnými žiakmi považovali intenzívnu komunikáciu so zákonnými zástupcami žiakov, sústavné diagnostické pozorovanie zo strany školského psychológa či doučovanie. V rozhovoroch žiaci uplatňovanie takýchto opatrení zo strany školy a učiteľov nepotvrdili.

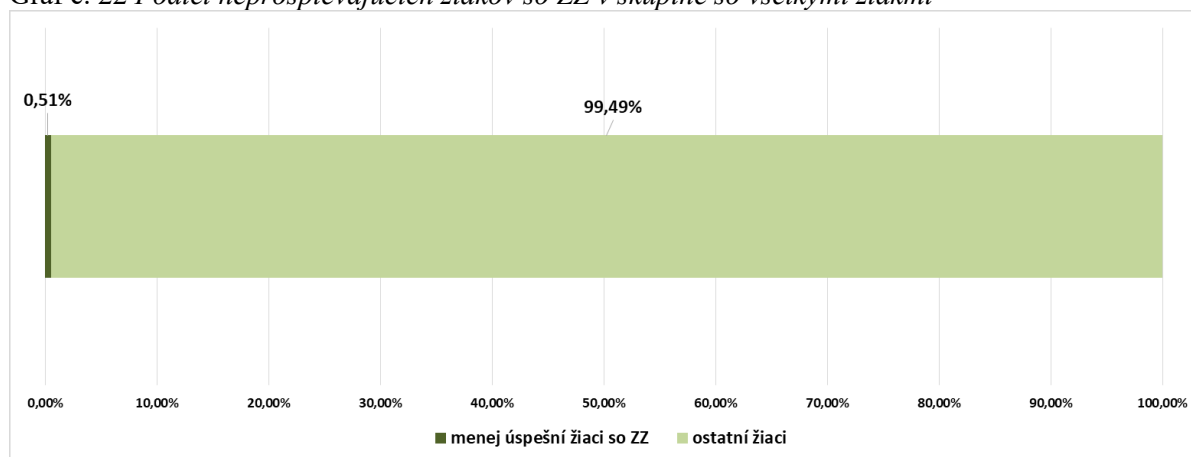
Opatrenia školy na podporu rovného prístupu k vzdelávaniu

V 8 hodnotených subjektoch neboli v predošlom školskom roku evidovaní menej úspešní žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP), z marginalizovaných rómskych komunít (MRK) a deti cudzincov. Školy evidovali **12** menej úspešných žiakov zdravotným znevýhodnením (ZZ), čo predstavovalo 0,51 % zo všetkých žiakov (graf č. 22). Vedúci pedagogickí zamestnanci a výchovní poradcovia v rozhovore prevažne uvádzali, že v porovnaní s intaktnými žiakmi dosahuje väčšina žiakov so ZZ celkovo dobré vzdelávacie výsledky. Výchovno-vzdelávacie problémy tých, ktorí boli vedení ako menej úspešní, sú z ich pohľadu zapríčinené v niektorých predmetoch¹⁶ najmä slabšími študijnými výsledkami v nižších ročníkoch (čo zároveň znemožňovalo plynule nadväzovať na náročnejšie učivo vo vyšších ročníkoch).

¹⁶ všeobecnovzdelávacie predmety (matematika, fyzika), prípadne odborné predmety ako napr. programovanie

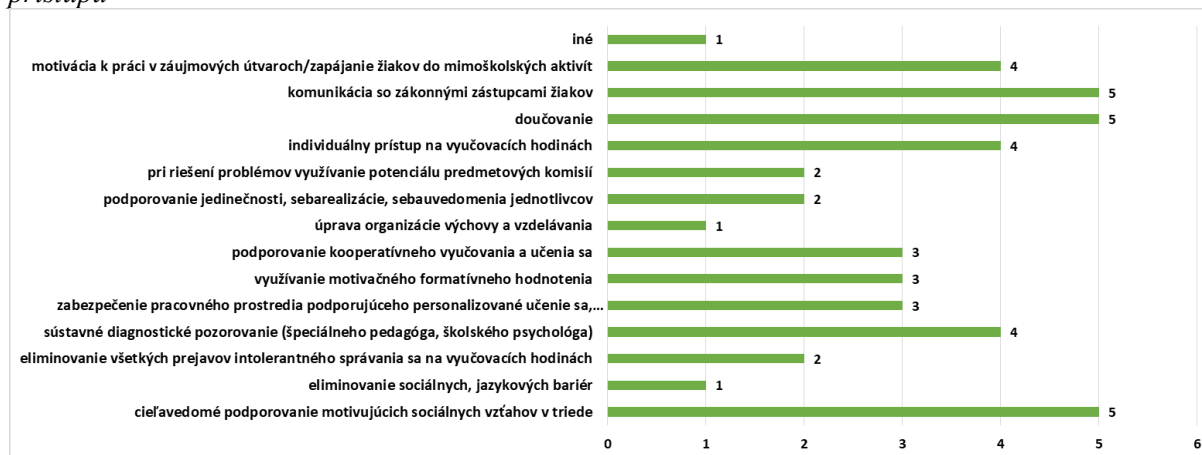
Graf č. 22 Podiel neprospievajúcich žiakov so ZZ v skupine so všetkými žiakmi

V ojedinelých prípadoch sa domnievali, že príčinami ich školského neúspechu sú aj nekomfortné vzťahy s rovesníkmi v triede a s pedagógmi. Vedúci pedagogickí zamestnanci uviedli, že pre ich začlenenie sa do komunity triedy a na zabezpečenie rovného prístupu zabezpečovali najmä mimoškolské aktivity¹⁷.

Výchovné poradkyne potvrdili, že vyučujúcim poskytovali nielen informácie o úpravách obsahu vzdelávania žiakov so ZZ v jednotlivých predmetoch, ale aj odporúčania súvisiace s ich hodnotením a klasifikáciou. Úroveň pomoci žiakom so ZZ v I SOŠ¹⁸ znižovalo nevypracovanie individuálneho vzdelávacieho plánu so zapracovanými odporúčaniami poradenského zariadenia.

Graf č. 23 Podmienky začlenenia sa do komunity triedy, procesu vzdelávania a zabezpečenia rovného prístupu

Z rozhovorov s riaditeľmi sledovaných subjektov (graf č. 23) vyplynulo, že hodnotené školy sa pri zabezpečovaní **rovného prístupu ku vzdelávaniu** snažili vytvárať vhodné pracovné prostredie podporujúce personalizované učenie, zohľadňovať špecifiká jednotlivcov a vytvárať v triednych kolektívoch podmienky rozvíjajúce podnetnú sociálnu klímu, čo však nebolo vždy v zhode so zisteniami ŠŠI. Zároveň (s výnimkou 1 školy¹⁹) uviedli, že ich pedagogickí zamestnanci sú (podľa ich názoru) dostatočne spôsobilí zvládnuť individuálne potreby jednotlivcov vo vyučovacom procese a zároveň im tak zabezpečiť rovný prístup

¹⁷ Exkurzie, účasť na projekte Erasmus a zapájanie do súťaží organizovaných školou a externými inštitúciami.

¹⁸ Stredná odborná škola obchodu a služieb, M. R. Štefánika 8, Krupina

¹⁹ Stredná odborná škola, Jesenského 903, Tisovec

ku vzdelávaniu. V nadväznosti na uvedené tvrdenie sa však takmer všetci zhodli na nevyhnutnej potrebe ich ďalšieho vzdelávania v oblasti inklúzie, aj vzhľadom na pribúdajúci počet žiakov so ZZ hlásiacich sa na SOŠ. Zároveň priznali existujúce nedostatky týkajúce sa málo dôslednej (priebežnej) analýzy príčin neprospievania žiakov a nedostatočného systémového vzdelávania v oblasti eliminácie školského neúspechu žiakov, čo korešponduje aj so zisteniami ŠŠI.

Záver

Téma sústavnej potreby znižovať počty menej úspešných žiakov v školách má oveľa komplexnejší význam a týka sa viacerých štátov Európskej únie. Vychádzajúc zo záverov *Rady o znižovaní miery predčasného ukončenia školskej dochádzky a podpore úspechu v škole* z roku 2015²⁰ vyplynuli určité výzvy adresované členským štátom, ktoré ich priamo zaväzujú k aktívnejšiemu pristupovaniu k stanoveným výzvam. Zámerom apelácií je zabezpečenie celého radu systematických opatrení, ktorých cieľom má byť znižovanie počtu mladých ľudí, ktorí (z rôznych dôvodov) odchádzajú z výchovno-vzdelávacieho procesu a odbornej prípravy, ale aj zmiernenie ekonomických a iných dopadov súvisiacich s predčasným ukončením dochádzky u žiakov na úrovni základných a stredných škôl. Aj z tohto dôvodu sa ŠŠI zamerala v 8 hodnotených SOŠ na úroveň vypracovania a realizovania systému včasného varovania a na oblasť poskytovania cielenej podpory jednotlivcom alebo skupinám žiakov, ktorým hrozí predčasné ukončenie školskej dochádzky, vrátane oblasti podpory rovného prístupu k vzdelávaniu.

Vnútný systém včasného varovania, cieleného na menej úspešných žiakov (uplatňujúceho systematický postup zisťovania príčin ich školského neúspechu, a prijímajúceho následné konkrétne opatrenia spojeného s overovaním ich účinnosti), nemala vytvorený viac ako polovica hodnotených subjektov. V mnohých prípadoch bol vypracovaný len vo všeobecnej rovine a bez toho, aby problém školského neúspechu žiakov riešil komplexnejšie. Sledované školy síce viedli záznamy o neprospievajúcich žiakoch, no analýza ich činnosti v predchádzajúcom školskom roku bola nedostatočná. V kontrolnom systéme sledovaných subjektov absentovala konštruktívna analýza priebežných vzdelávacích výsledkov žiakov, vrátane menej úspešných žiakov so ZZ, čo v konečnom dôsledku znižovalo možnosti nielen adresnosti, ale aj účinnosti prijímaných opatrení. Reálnu aktivitu metodických orgánov v práci s menej úspešnými žiakmi identifikovala ŠŠI len ojedinele. Za nedostatočné možno v mnohých prípadoch považovať neefektívne a (len) všeobecne nastavené prijímanie opatrení k zisteným nedostatkom. Za málo vyhovujúcu možno označiť aj spoluprácu a konzultačnú aktivitu medzi zákonnými zástupcami žiakov a školou, ktorá je v mnohých prípadoch ohraničená len na vzájomný kontakt počas vopred naplánovaných termínov konania triednych aktivít.

Proces eliminácie počtu menej úspešných žiakov si v osobe pedagóga vyžaduje kompetencie, ktoré by prostredníctvom ich vzdelávania (prípadne samo-vzdelávania) viedli k odbúravaniu rizikových faktorov vedúcich k predčasnému ukončeniu školskej dochádzky a k zavádzaniu inovatívnych stratégií vedúcich k optimálnemu pedagogickému riadeniu v triede, k budovaniu priateľských vzťahov medzi žiakmi či kvalitnému kariérnemu a výchovnému poradenstvu. Zo zistení však vyplýva, že záujem o externé vzdelávanie (prípadne samo-vzdelávanie) v danej problematike nebol zo strany pedagógov hodnotených subjektov takmer žiadny.

---

²⁰ *Závery Rady o znižovaní miery predčasného ukončenia školskej dochádzky a podpore úspechu v škole.* Úradný vestník Európskej únie C417, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2015. Dostupné online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2015:417:FULL&from=SK>. ISSN 1977-1037.

K najčastejším príčinám, na základe ktorých sa menej úspešným žiakom nedarí dosahovať očakávané pozitívne výsledky, a kvôli ktorým (v istom percente prípadov) zároveň predčasne zanechávajú vzdelávanie a odbornú prípravu, patrilo nedostatočné osvojenie správnych postojov k učeniu sa, nepravidelná dochádzka do školy, problémy so zaradením sa do komunity triedy, narušená štruktúra rodiny a nezáujem rodičov o výsledky, vyššie požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov, málo prívetivý vzťah učiteľa k žiakovi, pretrvávajúci nezáujem o štúdium, slabé sebavedomie žiakov či špecifické výchovno-vzdelávacie potreby. Zo zistení ŠŠI možno konštatovať, že školy dostatočne neprijímajú vhodné opatrenia, ktoré by uvedené príčiny dokázali efektívne a včas eliminovať.

V oblasti podpory rovného prístupu k vzdelávaniu síce bol identifikovaný nízky počet menej úspešných žiakov so ZZ, no napriek tomu na vyučovacích hodinách chýbal zo strany učiteľov diferencovaný prístup k týmto žiakom a rešpektovanie ich rozdielných individuálnych vzdelávacích potrieb.

Efektivitu prijatých opatrení zo strany škôl hodnotila ŠŠI vo vzťahu k menej úspešným žiakom na základe rôznych informačných zdrojov, vrátane analýzy dotazníkov určených pedagogickým zamestnancom (vyučujúcich predmety, v ktorých žiaci v školskom roku 2018/2019 neprospevali), rozhovorov s menej úspešnými žiakmi a priamym pozorovaním vyučovacieho procesu. Poskytovanie podporných stimulov interpretovali žiaci a učelia rozdielne. Z analýzy výpovedí pedagógov a žiakov vyplynuli značné rozdiely medzi učiteľskou a žiackou časťou školy vo vnímaní prijatých a aplikovaných opatrení. Možno konštatovať, že uplatňované (prípadne len deklarované) opatrenia neviedli v dostatočnej miere k skutočnému zníženiu počtu menej úspešných žiakov. Školám chýbala predovšetkým kvalitná analýza dôvodov neúspechu zameraná na jednotlivých žiakov, a rovnako tak individuálne definované zmysluplné opatrenia, ktoré by nevyústili len do štatistických konštatácií na úrovni metodických orgánov školy, ale stali sa najmä nástrojom pre motiváciu žiakov k učeniu.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- vypracovať komplexný systém včasného varovania v prospech rizikových skupín žiakov a vyhodnocovať jeho účinnosť
- zamerať činnosť metodických orgánov na pravidelné a relevantné monitorovanie úrovne vzdelávacích výsledkov a edukačných problémov žiakov, na základe analýz prijímať opatrenia a ich účinnosť pravidelne vyhodnocovať
- plánovať kontrolnú činnosť zameranú na proces učenia sa žiaka, v nadväznosti na výsledky analýzy z predchádzajúcich období, prijímať opatrenia k zisteným nedostatkom a kontrolovať ich plnenie
- spolupracovať so zákonnými zástupcami žiakov počas celého obdobia štúdia, nielen v prípadoch výrazného zhoršenia študijných výsledkov
- podporovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti monitorovania príčin a uplatňovania postupov, stratégií vyučovania, ktoré by žiakom pomohli byť úspešnými

Metodicko-pedagogickým centrá

- rozšíriť ponuku vzdelávania pedagogických zamestnancov o oblasť prípravy učiteľov zameranú na prácu s ohrozenými skupinami žiakov